

І крикнув хлопчик

Наталя Околітенко

Тітка Таня приїхала в село й заходилася розв'язувати кросворди.

— Чотири літери по горизонталі, — сказала вона. — І буде... і буде... А-рал. Боже мій, якого року це видання? Аралу ж немає!

— Це тільки пишуть, що немає, — озвалася мама, що сіла до освітленого призахідним сонцем вікна церувати шкарпетки. — Щось же там є... Не може бути такого, щоб нічого не було.

— Немає, нічого немає, — запевняла тітка. — Наш працівник звідти недавно повернувся: пішли останні чотири озера.

— Пішли куди?

— Під землю, куди ж іще? — втрутився батько, якому вже починало діяти на нерви "жіноче торохтіння".

— Пішли — то й вийти можуть?

— Вас це стосується?

Роздратовані нотки в батьковому голосі змусили всіх замовкнути, й надалі про море думав тільки хлопчик.

Пішло чому? Образилося на людей, бо люди були недобрі. Пішло під землю, як чорний лелека в пущу, бо ж люди нищили його діток. У пущі можна жити, а під землею як? Хіба там морю добре? Ні. А мусить сидіти під землею, бо нагорі, з людьми, ще гірше. Під землю пішли великі тугі рибини, що міняться синім і зеленим, під землю пішли медузи, а з ними рінявий пісок; кошлаті водорості, мушлі, сонячні зайчики та місячні стежки — все під землею. Скулились краби, між чорним каменюччям, гребуться риби, аби пробитися до світла, і, втомившись, падають на дно. Як бути? Нема чим дихати і ніяк розпростертися — тепер повзи і шилься, в'юнься і пропихайся весь час. Але куди?

— Спати, — наказала мати. — Сам постелишся чи тобі допомогти?

— Сам, — буркнув хлопчик і, подавшись до спальні, вкрився з головою.

Йому хотілося й далі думати про море, але він одразу заснув.

Прокинувся на батькових руках. Було темно, дуже темно, й він не шг второпати, чи досі замотаний у ковдру чи вже ні, бо ж холодом тягло з усіх боків. Десь попереду скрикували мати й тітка Тетяна, мовби навпомацки шукали кудись дороги й кахромлювалися на колючки.

— Та не лякайтеся, нема чого, — сказав батько. — У нас не може бути сильного землетрусу, це так... Ну от, уже й по всьому, уже й утихомирилась земля.

— Стоятиму тут до ранку, — заявила мати. — Не хочу, игоб нас поховало під уламками, як тих спітаківців. Жах!

— Так уже й поховає... А хлопчик сказав:

— Море. Воно прийшло, і йому тісно.

Батько простягнув хлопчика в темряву, ніби хотів передати матері, але її поруч не виявилось, і він поставив сина на землю.

— Боже мій, та вплинь на нього! У мене вже не стає сили на його химери... У нього від твого безглузлого виховання розвинулася хвороба, й вона має конкретну назву — міфоманія.

— Коли ти навчишся по-людському ставитися до власної дитини? — спитала мати. — У хлопчика розвинена фантазія, з таких виростають художники...

— ...Або причинні, — довершив батько, однак гукнув: — Сашку, де ти подівся? Стій тут, нікуди не відходь.

Бо хлопчик зав'юнився, розводячи руками темряву, затіпався, рвучись до світла, й до ніг йому скотився уламок сонячної стежки.

— Диви, й сусіди прокинулися, — засміялася тітка. — Свічку, мабуть, запалили... Вони ж усе проспали!

— І правильно вчинили, — одмовив батько,

— Так, ти погано ставишся до власної дитини, — наполягала мати. — ! суперечиш сам собі. Вчора казав — збувається все, що він вигадує, і це тебе лякає, а сьогодні вже міфоманія якась. Вибери щось одне...

— Ой, та мені однаково! Я хочу мати біля себе дитину як у людей — нормальну. Хіба я так багато хочу?

— Ну, то йди від нас, — схлипнула мати. — Рятуй свій спокій і комфорт. Так нині заведено у вас, чоловіків, тільки що не так — тікати, На те ви сильна стаття!

— А ти б притримала язика — он люди слухають...

До ранку вони вже не достояли, бо якось забули про землетрус. Електрики в їхній хаті не стало, й покладений у ліжко хлопчик одразу пішов під воду. Велика рибина притиснулася до нього й стиха дихала, а навколо стояло багато риб, одна побіля одної, — припинили, дослухаючись, як дзументь десь угорі тоненька цівка, обмацуючи тріщини в землі рвучися на поверхню... А внизу мовчали й сподівалися краби й слимачки в мушлях, а місячну стежку затягло мулякою; і ніхто не знав, що вона тут.

Вранці хлопчик прокинувся і, лежачи під ковдрою, довго думав. Поснідавши, попросився гуляти, і його пустили, бо мав калічні ноги і далеко на них ніби не міг зайти. Ніхто не знав, що він умів стрибати, бо нікому тим не хвалився: стрибав кумедно й некрасиво, не як нормальні діти; авжеж, нормальним він не був ні в чому й звик до того. Не був — то й що? Зате знав за собою таке, чого напевне в інших не було; глази на вулиці, міцненькі кулаки сусідського хлопчиська, старшого за нього на три роки, мамині сльози, батькову невдоволеність сприймав як неминучу плату за щось дароване лише йому — навіть дорослі того не мали, а тому здавалися йому безпораднішими за дітей. Однак про те належало мовчати, й він жив так, як кожний жив би на його місці. Жив як усі.

Хлопчик стрибав, мов кенгуру, відштовхуючись обома ногами, і, хоч добряче ухойдокався, спинятися не хотів — казав собі, що важко всім, і пташці, і звірині, надто коли за ними хтось женеться або ж коли довго не трапляється пожива. Отак він думав,

і йому здавалося, ніби він бере на себе частину трудів, якими тримається все суще, й від того прибувало спокійного терпіння. Міг би отак і Землю обстрибати, і байдуже, коли б вона виявилася більша, аніж він собі уявляв.

Позаду лишилося село з фермою і обскубаним пастовнем біля неї, лишилася обсаджена вербами дорога і рапсове поле, а хлопчик стрибав, тримаючи курс на урочище Гаряча Балка.

Колись там було озеро, й недільними днями батько ловив у ньому рибу, під добрий настрій беручи з собою сина: на березі він ніколи йому не докучав, бо мав доволі клопотів із фортецями для равликів та водомірок. Цілими годинами грібся на латочці вологого піску, а навколо пахтіло драголюбом, татарським зіллям і сухим пташиними пір'ям — можливо, тому, що в глибині обплетеного білими паничками верболозу висіло ремезове гніздо — порожнє, однак цілком придатне. Господарі не могли покинути його назавжди, й хлопчик не смів його торкнутися, тим більше — похвалитися рідкісною знахідкою. І так тривало до самої осені.

Другого літа, непорушно лежачи біля вікна, він шукав того запаху, ніби голки в копиці сіна, серед безлічі інших — смаженого сала, курячого посліду, розквітлих півоній чи матіол, — і, коли знаходив, то вже добре знав, що відбувається побіля озера. Знав, що у гніздечку з'явилося четверо яєчок, але одне скотилося, і ним поснідав вуж, знав, що в озері розвелось багато жалючої кропивки й до білих лілей тепер не підступитися, — воно й на краще, бо внадились городяни, й уся латочка піску тепер закидана головешками. У жовтні приїжджі копали коренища аїру, забрали ремезове гніздо і вбили вужа, що вже зібрався спати. Бач, вони його злякалися, а чого, власне?

Того року дуже рано прийшла зима, від снігу аж до новорічних свят пахтіло драголюбом, а потім усе забив дух мастила та нагрітого сонцем заліза... Думати про озеро стало боляче, й хлопчик намагався того уникати. А що йому лишалося?

Отож він стрибав туди, стрибав би довго, та під ногами почали лопатися мертві черепашки, немов бульбашки, що колись спливали із затягнутого мулякою дна. Хлопчик спинився і подивився на урочище оком господаря, який бачить, що ранні сходи вибито морозом, і тепер треба все дочиста пересівати.

Озера не було — лише трохи розрівняна котловина та залишки верболозу нагадували про нього. З того боку, де був піщаний пляжик, стриміли якісь машини, фарба на них облущилась і клаптями лежала на землі. Хлопчик байдуже обминув їх і, вибравшись на пагорбок, оглянув сухе озерне логовище, й сам до себе кивнув головою, бо воно здалося йому достатньо просторим і зручним. Відпочивши, дочекався, доки його перейме відчуття певності власних сил, і аж тоді сказав:

— Ось тут ти можеш вийти. Немає тут ані будинків, ні корів, і люди сюди не ходять — ніхто тобі не заважатиме, ніхто не зажене тебе під землю.

Помовчавши, додав:

— Так, це місце якраз для тебе.

Більше він нічого не робив і нічого не розглядав, а пострибав назад, аби не хвилювалися вдома. Стрибав уже неквапом, відпочивав скільки хотілося, і шлях не

здавався йому важким.

Тим часом удома навіть не помітили його відсутності, й другого дня хлопчик знову подався до того урочища. Тепер він побачив ніби велику кротовину посеред озерного логовкща і, спустившись униз, присів біля неї. Зблизька то виявилася купа ріні, яка збільшувалася на очах, ніби хто вивертав її з землі ритмічними поштовхами, камінчики скраю вже обсохли на сонці, а ті, що всередині, були мокрі, хлопчик узяв один і, понюхавши, замружився від насолоди. "Ага, — сказав він. — Ага! Все правильно. Усе як треба".

Він і надвечір сюди навідався і побачив, що найглибша виямка у котловані заповнена, а посеред неї крутиться шум, ритмічно здригаючись, ніби від поштовхів потужного серця, що билось вглибині. Навколо стояв дзвінкий шерех, відлунюючись у спорожнілих глечиках мушель, але від того тиша здавалась іще глибшою, а знівечена, витирлувана машинами місцина іще мертвотнішою. Хлопчикові стало маркітно, але він вирішив на те не зважати, а краще скупатися: адже це було його море, і воно не могло заподіяти йому чогось лихого. Кількома порухами рук хлопчик перетнув його вздовж і впоперек, вода здавалась занадто холодною, але плавалося в ній на диво легко: то було таки ж нормальне море, хоч і маленьке, по його дну поміж кущиків деревію та споришу вже сновигали крабики, а над ними гойдалися якісь невиразні тіні. Може, медузи?

Потім хлопчик три дні не ходив до урочища, бо надто боліли ноги; лежачи з транзистором на грудях, чув, як сусідка розповідала матері, що у Гарячій Балці знов з'явилося озеро, воно, може, й на краще, бо через цих меліораторів ночі стали холодні, й кавуни вже не родять, як раніш. Погано лиш, що льохи та погребі затоплює, раніш такого не було — що з цим робити?

— То не озеро, — не втерпів хлопчик. — То море. Його прогнали, й воно прибилося до нас,

— Ой, хоч при батькові такого не кажи, мудрагелю мій любий, — зітхнула мати й погладила хлопчика по голові.

Втішений ласкою, він її послухався й надалі вирішив ніколи про те не говорити.

Отак минуло ще три дні, а потім уночі всі збудилися від собачого валування й коров'ячого реву, вибігли на вулицю, чекаючи підземного поштовху, але земля стояла незрушно, а під ногами хлюпотіла вода, що невідь-звідки взялася. Роззувшись, люди бродили в ній, перепиняючи один одного, аби висловити своє здивування; споконвіку в їхніх степових районах ніхто не чув про повені — що ж це таке, звідки взялося, трубу прорвано яку чи що? А вода прибувала й прибувала від того краю села, де була Гаряча Балка, заповнювала всі ковдобини, всі ями, піднімалася на очах, густо вилискуючи супроти місяця. Може, й далі дивилися б на неї люди, заворожені незвичайним видовищем, але в темряві пролунав голос хлопчика. Він тіпався на руках у батька й кричав так, як завжди кричать діти, що вчинили велику шкоду — вчинили ненароком і тому не чують за собою провини, але знають, що дорослі ніколи їм не повірять, та й шкоди від того не поменшає.

Аж тоді всі зрозуміли, що треба рятуватися.